

MEMORANDUM

WHITE & CASE

Bratislava

Dátum: 30. apríla 2015
Pre: TransFúzia
Od: White & Case s.r.o.

Vec: Právna analýza situácie transrodových detí v oblasti vzdelávania a možnosti právnej ochrany

Toto memorandum sumarizuje slovenskú vnútroštátnu a medzinárodnú legislatívu a judikatúru, ktorej predmetom je úprava postavenia transrodových detí v oblasti vzdelávania. Obsahuje právnu analýzu a procesno-právne nástroje, ktoré klient môže využiť v tejto situácii na dosiahnutie cieľov, ktoré nám boli komunikované dňa 22. apríla 2015 na spoločnom stretnutí s Romanom Kollárikom, predsedom organizácie TransFúzia. Účelom tohto memoranda je pomôcť dosiahnuť akceptovania dieťaťa v jeho preferovanej mužskej roli školou a prispôsobenie situácie jeho potrebám, v súlade s odporúčaním pedopsychiatra MUDr. Jána Šubu, hlavného odborníka pre pedopsychiatriu Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky a primára Kliniky detskej psychiatrie Lekárskej fakulty Univerzity Komenského a Detskej fakultnej nemocnice s poliklinikou v Bratislave. Konkrétne požiadavky na školu sú oslovanie mužským menom a používanie mužského rodu, absolvovanie hodín telesnej výchovy s chlapcami, zabezpečenie osobitného priestoru na prezliekanie sa na hodiny telesnej výchovy s dostatočným súkromím, zabraňovanie šikany zo strany žiakov aj učiteľov, poučenie žiakov o transrodovosti a o ľudských právach a umožnenie dieťaťu chodiť na chlapčenskú toaletu počas vyučovacích hodín.

1. Právna analýza

Slovenská legislatíva poskytuje ochranu pred diskrimináciou na základe pohlavia prostredníctvom Ústavy Slovenskej republiky (zák. č. 460/1992 Zb., v znení neskorších predpisov) a zákona č. 365/2004 Z. z., o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou, v znení neskorších predpisov (ďalej len „**Antidiskriminačný zákon**“). Antidiskriminačný zákon poskytuje ochranu pred diskrimináciou v oblasti vzdelávania. Táto ochrana je vyjadrená aj v zákone č. 245/2008 Z. z., o výchove a vzdelávaní (školský zákon), v znení neskorších predpisov (ďalej len „**Školský zákon**“), podľa ktorého sa žiak alebo dieťa môže domáhať súdnej ochrany na základe Antidiskriminačného zákona. Slovenská republika je ďalej viazaná medzinárodnými dohodami, ktoré poskytujú ochranu pred diskrimináciou, ako aj Dohovorom o právach dieťaťa (Oznámenie Federálneho ministra zahraničných vecí č. 104/1991 Zb. o dojednaní Dohovoru o právach dieťaťa), ktorý poskytuje rozsiahlu ochranu práv dieťaťa, vrátane ochrany pred diskrimináciou.

1.1 Slovenská legislatíva

(a) *Ústava Slovenskej republiky*

Ústava Slovenskej republiky ako právny akt najvyššej právnej sily zakazuje diskrimináciu v článku 12. V konkrétnej podobe ods. 2 ustanovuje, že „*základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na **pohlavie**, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie.*“ Ústava ďalej chráni každého pred poškodzovaním, zvyhodňovaním alebo znevýhodňovaním z dôvodu pohlavia a zakazuje diskrimináciu v akejkoľvek

White & Case s.r.o.

ALMA-ATA ANKARA ASTANA BERLÍN BRATISLAVA BRUSEL BUDAPEŠŤ DAUHA DÜSSELDORF FRANKFURT HAMBURG HELSINKI HONG KONG
 ISTANBUL JOHANNESBURG LONDÝN LOS ANGELES MADRID MEXIKO MIAMI MILÁNO MNÍCHOV MOSKVA NEW YORK PARIŽ
 PEKING PRAHA RIJÁD SAE SAO PAULO SILICON VALLEY SINGAPUR ŠANGHAJ ŠTOKHOLM TOKIO VARŠAVA WASHINGTON, DC ŽENEVA

podobe – v pozitívnej podobe zvýhodňovania i v negatívnej podobe znevýhodňovania alebo poškodzovania.

(b) Antidiskriminačný zákon

V oblasti vzdelávania je diskriminácia zakázaná Antidiskriminačným zákonom, ktorý v § 2 ods. 1 ustanovuje, že dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania spočíva v zákaze diskriminácie z dôvodu pohlavia. Podľa § 2a ods. 11 písm. a) Antidiskriminačného zákona, zákaz diskriminácie na základe pohlavia zahŕňa tiež diskrimináciu z dôvodu pohlavnej a rodovej identifikácie, čím Antidiskriminačný zákon explicitne poskytuje ochranu transrodovým ľuďom.

Podľa Antidiskriminačného zákona dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania nespočíva len v povinnosti zdržať sa diskriminačného konania, ale je vyjadrená aj pozitívne ako povinnosť prijímať opatrenia, ktoré zabráňujú diskriminácii podľa § 2 ods. 3 Antidiskriminačného zákona. Táto povinnosť predstavuje dlhodobé cielené a systematické prijímanie opatrení pred diskrimináciou, nie iba jednorazový akt.

Antidiskriminačný zákon ďalej definuje diskrimináciu ako priamu, nepriamu diskrimináciu, pokyn, nabádanie a iné. Priamou diskrimináciou sa rozumie také konanie alebo opomenutie, pri ktorom sa s osobou zaobchádza menej priaznivo ako sa zaobchádza, zaobchádzalo alebo by sa mohlo zaobchádzať s inou osobou v porovnateľnej situácii a to na základe pohlavnej alebo rodovej identifikácie. Nepriama diskriminácia sa definuje ako navonok neutrálny predpis, rozhodnutie, pokyn alebo prax, ktoré znevýhodňujú alebo by mohli znevýhodňovať osobu v porovnaní s inou osobou. Nabádanie na diskrimináciu je presvedčanie, utvrdzovanie alebo podnecovanie osoby na diskrimináciu tretej osoby. Pokyn na diskrimináciu je konanie, ktoré spočíva v zneužití podriadenosti osoby na účel diskriminácie tretej osoby.

Podľa § 3 ods. 1 Antidiskriminačného zákona, je každý povinný dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania vo vzdelávaní a podľa § 9 ods. 1 Antidiskriminačného zákona, má každý právo na rovnaké zaobchádzanie a ochranu pred diskrimináciou. Podľa § 9 ods. 2 Antidiskriminačného zákona, má každý, kto sa domnieva, že jeho práva alebo právom chránené záujmy a slobody sú alebo boli dotknuté nedodržaním zásady rovnakého zaobchádzania, právo domáhať sa svojich práv súdnou cestou. Môže sa domáhať nielen toho, aby žalovaný od svojho konania upustil, ale aby aj napravil protiprávny stav alebo poskytol primerané zadosťučinenie. Ak diskrimináciou bola značným spôsobom znížená dôstojnosť poškodenej osoby, môže sa domáhať aj náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch podľa § 9 ods. 3 Antidiskriminačného zákona.

Spory na základe Antidiskriminačného zákona uprednostňujú poškodenú osobu pred žalovaným a to tým, že podľa § 11 ods. 2 Antidiskriminačného zákona poskytujú výhodu obráteného dôkazného bremena. Poškodená osoba iba predloží skutočnosti, z ktorých možno dôvodne predpokladať, že došlo k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania a dôkazné bremeno sa presúva na žalovaného, ktorý musí dokázať, že k diskriminácii nedošlo.

(c) Školský zákon

Podľa § 3 Školského zákona, výchova a vzdelávanie sú založené na princípoch zákazu všetkých foriem diskriminácie a prípravy na zodpovedný život v slobodnej spoločnosti v duchu porozumenia a znášanlivosti. Podľa § 4 Školského zákona, cieľom výchovy a vzdelávania je umožniť dieťaťu alebo žiakovi získať a posilňovať úctu k ľudským právam a základným slobodám a zásadám ustanoveným v Dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd, naučiť sa rozvíjať a kultivovať svoju osobnosť a získať všetky informácie o právach dieťaťa a spôsobilosť na ich uplatňovanie. Podľa §

144 ods. 1 písm. k) Školského zákona, má dieťa alebo žiak právo na úctu k svojej osobe a na zabezpečenie ochrany proti fyzickému, psychickému a sexuálnemu násiliu. Podľa § 153 Školského zákona, má riaditeľ povinnosť vydať školský poriadok, ktorý upravuje najmä podrobnosti o podmienkach na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia a ich ochrany pred sociálnopatologickými javmi, diskrimináciou alebo násilím.

Ak sa dieťa alebo žiak domnieva, že jeho práva alebo právom chránené záujmy boli dotknuté v dôsledku nedodržania zásady rovnakého zaobchádzania, môže sa domáhať právnej ochrany na súde na základe Antidiskriminačného zákona. Škola však nesmie žiaka postihovať alebo znevýhodňovať preto, že uplatňuje svoje práva podľa Školského zákona. Školský zákon tak prepojuje práva a právom chránené záujmy a slobody dieťaťa alebo žiaka ustanovených v tomto zákone s jeho právom domáhať sa ochrany na súde, ak došlo k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania na základe Antidiskriminačného zákona.

1.2 Slovenská judikatúra

Aj keď súdy v minulosti ešte nejudikovali v oblasti ochrany detí pred diskrimináciou v oblasti vzdelávania, súdy v minulosti aplikovali Antidiskriminačný zákon v iných oblastiach (**Príloha 1**).

1.3 Dohovory

Zásadu rovnosti všetkých osôb a zákaz diskriminácie ustanovuje aj medzinárodné právo verejné a sú uznané v Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach, Medzinárodnom pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 120/1976 Zb. o Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach a Medzinárodnom pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach) a Dohovore o právach dieťaťa (Oznámenie Federálneho ministra zahraničných vecí č. 104/1991 Zb. o dojednaní Dohovoru o právach dieťaťa), ktorými je Slovenská republika viazaná.

Podľa článku 144 Ústavy Slovenskej republiky sú sudcovia pri rozhodovaní viazaní týmito medzinárodnými zmluvami.

(a) *Dohovor o právach dieťaťa*

Podľa článku 2 Dohovoru o právach dieťaťa, sa štát, ktorý je zmluvnou stranou tohto Dohovoru, zaväzuje rešpektovať a zabezpečiť práva ustanovené týmto Dohovorom každému dieťaťu nachádzajúcemu sa pod jeho jurisdikciou bez akejkoľvek diskriminácie podľa rasy, farby pleti, pohlavia, jazyka, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania, národnostného, etnického alebo sociálneho pôvodu, majetku, telesnej alebo duševnej nespôsobilosti, rodu a iného postavenia dieťaťa alebo jeho rodičov alebo zákonných zástupcov. Ďalej štát urobí všetky potrebné opatrenia na to, aby bolo dieťa chránené pred všetkými formami diskriminácie.

Podľa článku 6 Dohovoru o právach dieťaťa, štát nielen uznáva, že dieťa má právo na život, ale zabezpečí v najvyššej možnej miere zachovanie života a rozvoj dieťaťa. Článok 12 Dohovoru o právach dieťaťa ustanovuje, že dieťa schopné formulovať svoje názory má právo sa slobodne vyjadrovať o všetkých záležitostiach, ktoré sa ho týkajú, pričom sa názorom dieťaťa musí venovať primeraná pozornosť zodpovedajúca veku a úrovni. Možnosť vypočutia musí byť poskytnutá v akomkoľvek súdnom alebo správnom konaní, ktoré sa dieťaťa týkajú. Toto ustanovenie sa týka bez obmedzenia všetkých konaní, teda aj bežných správnych konaní, ktoré zahŕňajú rozhodnutia týkajúce sa vzdelávania, dieťaťa, jeho zdravia, prostredia, životných podmienok, alebo ochrany.

Podľa článku 28 Dohovoru o právach dieťaťa, štát urobí všetky opatrenia nevyhnutné na to, aby sa disciplína v škole zabezpečovala spôsobom zlučiteľným s ľudskou dôstojnosťou dieťaťa a v súlade s týmto Dohovorom. Štát sa v článku 29 Dohovoru o právach dieťaťa zaväzuje, že výchova dieťaťa má smerovať k rozvoju osobnosti dieťaťa v čo najširšom objeme a výchova je zameraná na posilňovanie úcty k ľudským právam a základným slobodám, a tiež k zásadám zakotveným v Charte Organizácie spojených národov (Vyhláška č. 30/1974 Zb. o charte Spojených národov a štatúte Medzinárodného súdneho dvora dohodnutých dňa 26. júna 1945 na konferencii Spojených národov o medzinárodnej organizácii konanej v San Franciscu). Charta zaväzuje svojich členov na uplatňovanie ľudských práv a základných slobôd pre všetkých bez rozdielu rasy, pohlavia, jazyka alebo náboženstva.

Dozrievanie práv dieťaťa podľa Dohovoru o právach dieťaťa je monitorované Slovenským národným strediskom pre ľudské práva, čím plní odporúčania Komisie OSN a medzinárodný záväzok Slovenskej republiky.

(b) Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach

Článok 26 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach zakazuje akúkoľvek diskrimináciu a garantuje rovnosť práv. Článok 26 ustanovuje, že „*všetci sú si pred zákonom rovní a majú právo na rovnakú ochranu zákona bez akejkoľvek diskriminácie. Zákon zakáže akúkoľvek diskrimináciu a zaručí všetkým osobám rovnakú a účinnú ochranu proti diskriminácii z akýchkoľvek dôvodov, napr. podľa rasy, farby, pohlavia, jazyka, náboženstva, politického alebo iného presvedčenia, národnostného alebo sociálneho pôvodu, majetku a rodu.*“

(c) Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach

Tento pakt vo svojom článku 13 zaväzuje štát, aby uznal každého práva na vzdelanie s tým, že bude smerovať k plnému rozvoju ľudskej osobnosti a zmyslu pre jej dôstojnosť a posilneniu úcty k ľudským právam a základným slobodám. Článok 12 ods. 1 tohto paktu ustanovuje právo každého na dosiahnutie najvyššej dosažiteľnej úrovne fyzického a duševného zdravia. Článok 2 ods. 2 tohto paktu zaväzuje zmluvné štáty, že zaručia práva formulované v tomto pakte bez akéhokoľvek rozlišovania podľa rasy, farby, pohlavia, jazyka, náboženstva, politického alebo iného zmysľania národnostného a sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia. Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva potvrdil, že „*rodová identita je ako jeden zo zakázaných dôvodov na diskrimináciu; napríklad transrodoví ľudia, transsexuáli alebo intersexuáli často čelia závažným porušeniam svojich ľudských práv... .*“¹

1.4 Európsky dohovor na ochranu ľudských práv a judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva

Slovenská republika je viazaná aj Európskym dohovorom na ochranu ľudských práv a základných slobôd (Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 209/1992 Zb.), porušenie ktorého prejednáva Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „**ESLP**“). Sťažnosť môžu podať jednotlivci alebo nevládne organizácie po tom, ako vyčerpajú všetky dostupné vnútroštátne prostriedky ochrany.

Článok 14 Európskeho dohovoru na ochranu ľudských práv ustanovuje, že „*užívanie práv a slobôd priznaných týmto dohovorom musí byť zabezpečené bez diskriminácie založenej na akomkoľvek dôvode, ako je pohlavie, rasa, farba pleti, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné zmysľanie, národnostný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rod alebo iné postavenie.*“ Rovnaké zaobchádzanie a ochrana pred diskrimináciou sa zaručuje pri uplatňovaní ostatných práv stanovených v Dohovore alebo v pridružených Protokoloch.

¹ OSN Výbor pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva, Všeobecný komentár č. 20 na tému Nediskriminácia.

Z predošlých rozsudkov ESĽP² vyplýva, že ESĽP môže skúmať sťažnosti podľa článku 14 Európskeho dohovoru na ochranu ľudských práv v spojení s hmotným právom, aj keď nedošlo k porušeniu samotného hmotného práva. Takýmto hmotným právom je napríklad právo na vzdelanie ustanovené Protokolom č. 1 čl. 2 alebo právo na súkromný život ustanovené v článku 8 Európskeho dohovoru na ochranu ľudských práv. To znamená, že právo na vzdelanie nemusí byť porušené na to, aby si sťažovateľ uplatňoval právo na nediskrimináciu, stačí ak sa sťažnosť dotýka práva na vzdelanie. Rozsah pôsobnosti Európskeho dohovoru na ochranu ľudských práv presahuje skutočnú listinu zaručených práv, a teda bude postačujúce, ak sa skutkový stav vecí v širšom rozsahu týka problémov, ktoré sú Európskym dohovodom na ochranu ľudských práv chránené.

ESĽP v minulosti judikoval ohľadne práv transsexuálov, ktorých práva boli porušované na základe ich pohlavia (**Príloha 2**). ESĽP sa taktiež zaoberal diskrimináciou v oblasti vzdelania na základe rasy a etnickej príslušnosti.³

V prípade *Van Kück proti Nemecku*,⁴ ESĽP sa na tému rodovej identifikácie vyjadril nasledovne:

„Ako sa tento súd už v minulosti vyjadril, pojem „súkromný život“ je široký pojem nevhodný na vyčerpávajúcu definíciu. Vzťahuje sa na fyzickú a psychickú integritu človeka... . Niekedy zahŕňa aspekty fyzickej a sociálnej identity jedinca... . Prvky, ako napríklad rodová identifikácia, meno a sexuálna orientácia a pohlavný život spadajú do osobnej sféry chránenej článkom 8.“⁵

„Skutočnosti, na ktoré sa žalobca sťažoval... zasahovali do základného aspektu práva na rešpektovanie súkromného života, a to jej právo na rodovú identitu a osobný rozvoj.“⁶

„... [R]odová identita je jednou z najintímnejších oblastí súkromného života človeka.“⁷

Protokol č. 12 rozširuje rozsah zákazu diskriminácie tým, že zaručuje rovnaké zaobchádzanie pri používaní akéhokoľvek práva, vrátane práv vnútroštátnych právnych predpisov. Podľa dôvodovej správy k Protokolu sa vychádzalo zo želanja posilniť ochranu pred diskrimináciou, najmä rasovej diskriminácie a diskriminácie na základe pohlavia. Slovenská republika podpísala Protokol č. 12 v roku 2000, ale ešte ho neratifikovala.

1.5 Legislatíva Európskej únie a judikatúra Súdneho dvora Európskej únie

Európska únia vydala viacero antidiskriminačných smerníc, ktoré sa transponovali do slovenského práva prostredníctvom Antidiskriminačného zákona. Antidiskriminačný zákon prebral antidiskriminačné smernice Rady Európskej únie (č. 2000/43/ES, ktorou sa ustanovuje zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na ich rasový alebo etnický pôvod; č. 2000/78/ES, ktorou sa ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani; č. 96/97/ES, ktorá mení a dopĺňa smernicu 86/378/EHS o uplatňovaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami v zamestnaneckých systémoch sociálneho zabezpečenia; č. 2002/73/ES, ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 76/207/EHS o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami, pokiaľ ide o prístup k zamestnaniu, odbornej príprave a postupu v zamestnaní, a o pracovné podmienky; č. 2004/113/ES o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania medzi mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám a k ich poskytovaniu).

² Napr. *Sommerfeld proti Nemecku [veľký senát]* (č. 3187/96), 8. júla 2003.

³ *D.H. a ostatní proti Českej republike [veľký senát]* (č. 57325/00), 13. novembra 2007; *Oršuš a ostatní proti Chorvátsku [veľký senát]* (č. 15766/03), 16. marca 2010.

⁴ (č. 35968/97), 12. júna 2003.

⁵ *Tamže*, para. 69.

⁶ *Tamže*, para 75.

⁷ *Tamže*, para. 56.

Z judikatúry Súdneho dvoru Európskej únie je pre konkrétny prípad relevantný rozsudok vo veci C-13/94 *P. v. S. a Cornwall City Council* z 30. apríla 1996, v ktorom Súdny dvor rozhodol, že rozsah pôsobnosti smernice 76/207/EHS nemožno obmedzovať jednoducho na diskrimináciu založenú na skutočnosti, že osoba je príslušníkom jedného alebo druhého pohlavia. Diskriminácia môže byť založená na pohlaví, kde sa z dôvodu, že sa sťažovateľ zamýšľa podrobiť sa zmene pohlavia, zaobchádza nepriaznivo v porovnaní s osobami pohlavia, za príslušníka alebo príslušníčku, ktorého sa osoba pokladala predtým, než podstúpila zmenu pohlavia. Súdny dvor rozhodol, že tolerovať takúto diskrimináciu by znamenalo nerešpektovať dôstojnosť a slobodu, na ktorú má sťažovateľ nárok a ktorú je Súdny dvor povinný chrániť. Súdny dvor rozhodol, že prepustenie sťažovateľa zo zamestnania bolo v rozpore so smernicou č. 76/207/EHS.

Súdny dvor ešte nejudikoval v oblasti diskriminácie na základe pohlavia ako rodovej identity v oblasti vzdelávania. V minulosti však judikoval ohľadne porušení európskeho práva vnútroštátnymi predpismi, ktoré diskriminovali transsexuálov (**Príloha 3**).

2. **Procesno-právne možnosti ochrany**

Na dosiahnutie cieľa uvedeného v úvode tohto memoranda je možno využiť niekoľko nástrojov. Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (ďalej aj „**Stredisko**“) poskytuje vypracovanie odborného stanoviska vo forme odporúčania pre školu na základe Antidiskriminačného zákona a Dohovoru o právach dieťaťa. Ďalej je možné podať sťažnosť na Štátnu školskú inšpekciu, ktorá zahájí prešetrenie a môže uložiť škole povinnosť prijať opatrenia na nápravu. Ďalšou možnosťou je zmierne riešenie prostredníctvom mediácie, výsledkom ktorého je záväzná dohoda. Možnosť súdnej ochrany zahŕňa podanie žaloby alebo nariadenie predbežného opatrenia, keď sa situácia týka maloletého a je potrebné vyriešiť situáciu urýchlene do 30 dní.

2.1 **Slovenské národné stredisko pre ľudské práva – Vydávanie odborných stanovísk vo veciach dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania podľa Antidiskriminačného zákona a vo veciach porušovania práv dieťaťa podľa Dohovoru o právach dieťaťa**

Podľa § 1 ods. 2 písm. f) zákona č. 308/1993 Z. z., o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva, v znení neskorších predpisov, Stredisko vydáva odborné stanoviská aj na požiadanie fyzických alebo právnických osôb. Pri spracovaní odborného stanoviska Stredisko vychádza z medzinárodnej a vnútroštátnej právnej úpravy, z judikatúry súdnych orgánov, z odbornej literatúry a zo zisteného skutkového stavu. Stanovisko má odporúčajúci a mienkotvorný charakter pre diskriminujúcu organizáciu. Vypracovanie stanoviska trvá 30 dní. Stredisko ponúka aj konzultačnú a poradenskú činnosť na podnety týkajúci sa práv detí.

Webové sídlo Strediska je www.snslp.sk. Fyzické sídla sú v Bratislave na Laurinskej 18, 811 01 Bratislava, a v Banskej Bystrici na Kapitulskej 12. V Bratislave je kontaktnou osobou právnička Mgr. Soňa Bojkovská (bojkovska@snslp.sk).

Stredisko úzko spolupracuje s medzinárodnými ľudskoprávnymi organizáciami a inštitúciami i s vnútroštátnymi organizáciami, ktoré sa zaoberajú podporou a ochranou ľudských práv.

2.2 **Sťažnosť na Štátnu školskú inšpekciu**

V zmysle § 13 ods. 1 zákona č. 596/2003 Z. z., o štátnej správe v školstve a školskej samospráve štátna, v znení neskorších predpisov, školská inšpekcia plní funkciu kontroly štátu nad úrovňou pedagogického riadenia, nad úrovňou výchovy a vzdelávania a materiálno-technických podmienok vrátane praktického vyučovania v školách a školských zariadeniach, na pracoviskách praktického vyučovania a vo vzdelávacích ustanovizniach. V tejto oblasti vybavuje sťažnosti.

30. apríla 2015

Sťažnosťou sa sťažovateľ domáha ochrany svojich práv, poukazuje na konkrétne nedostatky, najmä na porušenie právnych predpisov. Podanie sa posudzuje podľa obsahu a nemôže sa stať podnetom ani dôvodom na vyvodzovanie dôsledkov, ktoré by sťažovateľovi spôsobili akúkoľvek ujmu.

Sťažnosť musí obsahovať:

- Meno, priezvisko, adresa trvalého/prechodného bytu sťažovateľa.
- Na aké nedostatky poukazuje.
- Čoho sa sťažovateľ domáha.
- Úradne osvedčené splnomocnenie zastupovať sťažovateľa pri podaní sťažnosti a súvisiacich úkonoch, ak sťažovateľ má zástupcu.
- Podpis.

Informácie, ktoré obsahuje dokumentácia súvisiaca s vybavením sťažnosti, sa nesprístupňujú. Totožnosť sťažovateľa je príslušný orgán povinný utajiť, ak o to sťažovateľ požiada a je to v záujme vybavenia sťažnosti. V takomto prípade sa pri prešetrovaní používa odpis sťažnosti alebo len kópia bez údajov, ktoré by identifikovali sťažovateľa. Ak predmet sťažnosti neumožňuje prešetrenie bez uvedenia niektorého z údajov o osobe, príslušný orgán sťažovateľa bezodkladne upovedomí. V takom prípade bude príslušný orgán pokračovať v prešetroaní jedine, ak sťažovateľ písomne udelí súhlas s uvedením potrebného údajov o svojej osobe v určitej lehote.

Príslušný orgán je povinný sťažnosť vybaviť do 60 pracovných dní. Ak je sťažnosť náročná na prešetrenie, môže orgán predĺžiť lehotu pred jej uplynutím o 30 pracovných dní. Lehota začína plynúť prvým pracovným dňom nasledujúcim po dni jej doručenia orgánu verejnej správy. Ak orgán vyžiada spoluprácu so sťažovateľom, táto mu musí byť poskytnutá do 10 dní, inak sa sťažnosť odloží.

Ten, proti komu sťažnosť smeruje, bude bezodkladne oboznámený s obsahom sťažnosti v takom rozsahu a čase, aby sa prešetrovanie sťažnosti nemohlo zmariť. Taktiež mu príslušný orgán umožní sa k sťažnosti vyjadriť. Prešetrovaním sa zisťuje skutočný stav veci a jeho súlad alebo rozpor s právnymi a vnútornými predpismi, príčiny vzniku nedostatkov a ich následky. Pri prešetrovaní sťažnosti sa vychádza z jej obsahu bez zreteľa na to, kto ju podal a proti komu smeruje.

Sťažnosť je vybavená odoslaním písomného oznámenia o výsledku jej prešetrovania sťažovateľovi. V oznámení príslušný orgán uvedie, či sťažnosť je opodstatnená alebo nie. Oznámenie musí obsahovať odôvodnenie výsledku prešetrovania sťažnosti, ktoré vychádza zo zápisnice. Ak vo veci, ktorá je predmetom sťažnosti už koná súd, príslušný orgán sťažnosť odloží. Ak sťažovateľ nesúhlasí s vybavením alebo odložením svojej predchádzajúcej sťažnosti, môže podať novú sťažnosť proti vybavovaniu sťažnosti alebo proti odloženiu sťažnosti.

Školský inšpektor podľa závažností zistených nedostatkov:

- odporúča odstrániť nedostatky, ktoré vznikli porušením všeobecne záväzného právneho predpisu, vnútorného predpisu či rozhodnutia;
- upozorňuje príslušne orgány na porušenie právnych predpisov;
- ukladá kontrolovanému subjektu prijať opatrenia;
- ukladá záväzný pokyn na okamžité odstránenie zistených nedostatkov.

Sťažnosť sa posiela na oddelené pracoviská Školské inšpekčné centrá, ktoré sídlia v každom kraji. Školské inšpekčné centrum Banská Bystrica:

30. apríla 2015

Ing. Jozef Lauko
riaditeľ
Skuteckého 21
974 01 Banská Bystrica.

Webové sídlo Štátnej školskej inšpekcie je www.ssiba.sk.

2.3 Zmierne riešenie sporu prostredníctvom mediácie

Podľa § 9 ods. 2 Antidiskriminačného zákona má každý právo na ochranu svojich práv aj mimosúdnou cestou prostredníctvom mediácie. Mediácia je podľa zákona č. 420/2004 Z.z., o mediácii, v znení neskorších predpisov, neformálny spôsob riešenia sporu, pri ktorom sa účastníci sporu za asistencie tretej nestrannej kvalifikovanej osoby usilujú dospieť k obojstranne akceptovanej písomnej dohode, ktorá je pre obe strany záväzná.

Atribúty mediácie sú nasledovné:

- Je **dobrovoľná**. Strany sa spoločne dohodnú na mediátorovi, ktorého môžu kedykoľvek zmeniť. Samotnú mediáciu možno kedykoľvek prerušiť.
- Je **rýchla**, keďže nevyžaduje dôkazy ani svedectvá a konflikty sa riešia okamžite.
- Prebieha v **neformálnom** a bezpečnom prostredí.
- Je **dôverná**. Iba mediátor a osoby zúčastnené na mediácii majú prístup do miestnosti a majú povinnosť zachovať mlčanlivosť.
- Vedie k **lepšiemu porozumeniu** situácie a vzájomnému pochopeniu, rozptýleniu nedôvery a vytvára priestor pre ďalšiu spoluprácu.
- **Nehľadá víťazku** a na konci mediácie nie je víťaz a porazený, ale dve spokojné strany, ktoré spoločne dospeli ku kompromisu a riešeniu prijateľného pre obe strany.

Slovenské národné stredisko pre ľudské práva poskytuje mediačné služby bezplatne.

2.4 Predbežné opatrenie

Predbežné opatrenie podľa § 76 ods. 1 písm. g) Občianskeho súdneho poriadku je zabezpečovací prostriedok v občianskom súdnom konaní. Možno ho nariadiť na návrh mimo riadneho súdneho konania, bez predchádzajúceho podania žaloby vo veci samej. Predbežné opatrenie pred začatím konania môže súd nariadiť, ak je potrebné, aby dočasne boli upravené pomery účastníkov. Dočasné rozhodnutie môže slúžiť aj ako záruka efektívnosti budúceho núteného výkonu súdneho rozhodnutia. Takéto rozhodnutie je dočasné, obmedzuje sa na dosiahnutie len predbežných účinkov a neprejudikuje výsledok konania pred súdom vo veci samej.

Návrh sa podáva na miestne a vecne príslušný súd, ktorým je okresný súd, v obvode ktorého sa maloletý zdržiava. Návrh má obsahovať opísanie rozhodujúcich skutočností odôvodňujúcich nariadenie predbežného opatrenia, uvedenie podmienok dôvodnosti nároku, ktorému sa má poskytnúť predbežná ochrana, a odôvodnenie nebezpečenstva bezprostredne hroziacej ujmy alebo potreby dočasnej úpravy pomerov maloletého dieťaťa v záujme maloletého dieťaťa. Takýmto odôvodnením je napríklad cieľ predísť ujme na psychickom zdraví alebo ohrozenie zdravého duševného vývoja, ktoré by mohlo vyústiť do ujmy na fyzickom zdraví, ako aj iné formy ujmy ako je osobnostná ujma. Z návrhu musí byť zrejmé, čoho sa mieni navrhovateľ domáhať návrhom vo veci samej. Je potrebné, aby ujma hrozila bezprostredne a reálne. To znamená, že navrhovateľ musí listinnými dôkazmi poukázať na určité existujúce správanie protistrany. Návrh by mal byť dostatočne špecifický.

O nariadení predbežného opatrenia rozhodne súd aj bez vyjadrenia ostatných účastníkov bezodkladne najneskôr do 30 dní po doručení návrhu uznesením, proti ktorému je prípustné odvolanie. Ak súd chce vypočúť účastníkov, môže tak nariadiť pričom musí rešpektovať všetky pravidlá procesného dokazovania. Uznesenie je vykonateľné, bez ohľadu na právoplatnosť, tri dni po doručení tej osobe, ktorej sa výrokom ukladá povinnosť. Návrh doručí súd ostatným účastníkom až spolu s uznesením, ktorým bolo predbežné opatrenie nariadené. Ak bol návrh odmietnutý alebo zamietnutý, nedoručuje súd ostatným účastníkom uznesenie o jeho odmietnutí alebo zamietnutí, ani prípadné odvolanie navrhovateľa. Uznesenie o predbežnom opatrení súd odošle najneskôr do troch dní od jeho nariadenia. Súd môže určiť, že predbežné opatrenie bude trvať len po určitý čas.

Odvolanie proti uzneseniu o nariadení predbežného opatrenia je prípustné, podáva ho účastník, ktorý nesúhlasí s nariadením predbežného opatrenia. Podobne, ak súd zamietne návrh na nariadenie predbežného opatrenia, navrhovateľ má právo proti takémuto rozhodnutiu sa odvolať. Kompetentným súdom na konanie o podanom opravnom prostriedku je príslušný odvolací súd, t. j. druhostupňový súd, ktorý je nadriadený prvostupňovému súdu, ktorý predbežné opatrenie nariadil. Odvolanie proti uzneseniu o nariadení predbežného opatrenia sa podáva do 15 dní od doručenia rozhodnutia na súde, proti rozhodnutiu ktorého smeruje.

2.5 Súdna ochrana prostredníctvom žaloby

Podľa § 9 ods. 2 Antidiskriminačného zákona sa každý môže domáhať svojich práv na súde, aby ten, kto nedodržel zásadu rovnakého zaobchádzania, upustil od svojho konania, napravil protiprávny stav alebo poskytol primerané zadosťučinenie.

V konaní sa účastník môže dať zastupovať aj právnickou osobou, ktorej takéto oprávnenie priznáva osobitný zákon alebo ktorej cieľom alebo predmetom činnosti je ochrana pred diskrimináciou. V takom prípade právnická osoba poverí niektorého zo svojich členov, aby za zastúpeného v jeho mene konal.

Žalobca, ktorého práva boli porušené, podá návrh, v ktorom označí osobu, o ktorej tvrdí, že porušila zásadu rovnakého zaobchádzania. Žalobca musí oznámiť súdu skutočnosti, z ktorých možno dôvodne usudzovať, že došlo k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania. Žalobca musí preukázať rozdiel v zaobchádzaní s inou porovnateľnou osobou, preukázať dôvod, kvôli ktorému k diskriminácii došlo a z ktorého je diskriminácia zakázaná a vznik ujmy.

Namietané konanie je potrebné posúdiť z hľadiska existencie rozdielneho zaobchádzania s prípadnou obeťou diskriminácie v porovnaní s inou osobou (alebo osobami), ktorá sa nachádza v rovnakej alebo porovnateľnej situácii (tzv. komparátor). Obeti diskriminácie vznikla týmto rozdielnym zaobchádzaním nejaká nevýhoda. Medzi diskriminačným dôvodom a nerovnakým zaobchádzaním musí byť kauzálna súvislosť.

Ak žalobca poukáže na skutočnosti, z ktorých súd dôvodne usúdi, že došlo k diskriminácii, dôkazné bremeno sa presúva na žalovaného. Týmto sa líši proces na základe Antidiskriminačného zákona od iného procesu podľa Občianskeho súdneho poriadku. Znamená to, že žalovaný je povinný preukázať, že neporušil zásadu rovnakého zaobchádzania. Zmysel tohto ustanovenia je v tom, aby žalobca neprehral spor len na neunesení dôkazného bremena. Žalovaný musí preukázať, že namietané konanie sledovalo oprávnený záujem, bolo objektívne odôvodnené, primerané a nevyhnutné na dosiahnutie takeého záujmu.

30. apríla 2015

* * *

V prípade akýchkoľvek otázok v súvislosti s vyššie uvedeným nás prosím neváhajte kontaktovať. ⊕

Príloha 1

1. Uznesenie Krajského súdu v Košiciach z 25. októbra 2007, sp. zn. 2Co/430/2006-148

Žalobcovia, príslušníci rómskej etnickej skupiny, boli odmietnutí pri vchode do kaviarne, kde zamestnanec žalovaného od nich vyžadoval klubové karty ako podmienku vstupu do kaviarne. Neskôr do kaviarne prišli spolupracovníčky mimovládnej organizácie, ktorým vstup bol umožnený bez požadovania klubovej karty. So žalobcami sa teda zaobchádzalo menej priaznivo ako sa zaobchádzalo s inými osobami v porovnateľnej situácii, pričom sa od obslužených osôb odlišovali jedine etnickou príslušnosťou.

Ak poškodený uvedie pred súdom dôkazy, že s ním nebolo zaobchádzané obvyklým, teda neznevýhodňujúcim spôsobom, súd môže usúdiť, že došlo k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania. Ďalej potom musí poškodený tvrdiť, že znevýhodňujúce zaobchádzanie bolo motivované na základe rasového alebo aj etnického pôvodu. V konaní podľa Antidiskriminačného zákona platí zásada obráteného dôkazného bremena, kde je ten, koho poškodená osoba žaluje, povinný preukázať, že k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania nedošlo.

2. Uznesenie Krajského súdu v Košiciach z 18. marca 2010, sp. zn. 1Co/334/2008-238

Žalobcovi, príslušníkovi rómskej etnickej skupiny, bolo odmietnuté uzavretie zmluvy o pripojení na elektronické komunikačné služby s mobilným operátorom, údajne na základe toho, že po vyzvaní na predloženie tlačiva od zamestnávateľa, si predajca všimol, že má uzavretý pracovný pomer na dobu určitú. Žalobca si však všimol, že od iných zákazníkov takéto tlačivo nebolo požadované a zmluva s nimi bola uzavretá na počkanie. Neskôr do predajne prišli aktivistky, príslušníčky majority, ktoré predstierali rovnaký záujem o uzavretie zmluvy o pripojení. Predajca od aktivistiek vôbec nevyžadoval tlačivo od zamestnávateľa a keď sa spýtali na to, či je potrebné predložiť toto tlačivo, odpovedal, že je to „neštandardný doklad“.

Krajský súd rozhodol, že žalobca nemusí tvrdenú diskrimináciu preukazovať s istotou, resp. bez akýchkoľvek pochybností, ale stačí určitá miera pravdepodobnosti (zjavná, resp. zrejماً diskriminácia na prvý pohľad). Od toho okamihu sa dôkazné bremeno prenáša na žalovaného, ktorý potom musí preukázať, že zásadu rovnakého zaobchádzania neporušil.

Sú taktiež rozhodol, že pri úvahe, aký prostriedok právnej ochrany a sankcie súd použije, by bolo potrebné zvažovať, aby išlo o prostriedok efektívny (musí dosiahnuť želaný cieľ), aby bol tento prostriedok primeraný (musí adekvátne odrážať závažnosť, charakter a rozsah ujmy) a aby bol odstrašujúci (musí zabrániť budúcim aktom diskriminácie).

3. Medzitímny rozsudok Okresného súdu vo Zvolene z 11. júna 2003, sp. zn. 7Co/190/02-309

Žalobkyňa podala žalobu o neplatnosť zmeny personálneho zabezpečenia projektu. Žalobkyňa považovala za priamu diskrimináciu to, že došlo k výmene riešiteľa – ženy - ako vedeckej pracovníčky s rozsiahlou vedeckou činnosťou a kvalifikáciou, za muža, ktorý má nižšiu kvalifikáciu a vedeckú hodnotu ako ona, a že pre zmenu vedúceho riešiteľského kolektívu nebol žiaden dôvod a to ani z hľadiska pracovnej záťažnosti.

Žalovaný nepreukázal, že k zmene na pozícii riešiteľky kolektívu existovali objektívne dôvody. Postup žalovaného, ktorým bola žalobkyňa vyradená z riešiteľského kolektívu bez toho, aby s ňou o zmenách niekto hovoril, je rozhodnutie, ktoré žalobkyňu znevýhodnilo navonok nielen morálne, vo vedeckom postupe, ale aj v pracovnom zatriedení. Takáto zmena

30. apríla 2015

nebola nevyhnutná, na zmenu nebol vecný dôvod. Žalovaný nepreukázal súdu, z akého dôvodu nepostupoval takýmto spôsobom.

Postup zamestnávateľa nesvedčil o zachovaní prístupu rovnakého zaobchádzania a nebolo zo strany žalovaného preukázané, že išlo o rozhodnutie nevyhnutné a že by bolo ospravedlniteľné objektívnymi skutočnosťami. Žalobkyňa bola diskriminovaná, lebo rozhodnutie zamestnávateľa ju znevýhodnilo ako vedeckú pracovníčku, pretože ak nebola riešiteľka, nemohla postupovať po vedeckej linke.

4. Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 26. augusta 2003, sp. zn. 2Cdo/67/03

Zamestnávateľ vyvesil termín na zloženie sľubu zdravotných sestier na informačných tabuliach. Tento postup znevýhodnil skupinu zamestnankýň, ktoré boli na materskej dovolenke. Relevantným spôsobom ich neinformoval o termíne zloženia sľubu a teda tento postup bol v rozpore so zákazom diskriminácie a dobrými mravmi.

30. apríla 2015

Príloha 2

B. proti Francúzsku (č. 13343/87), 25. marec 1992

X., Y. a Z. proti Spojenému kráľovstvu (č. 21830/93), 22. apríl 1997

Christine Goodwin proti Spojenému kráľovstvu [veľký senát] (č. 28957/95), 11. júl 2002

I. proti Spojenému kráľovstvu (č. 25680/04), 11. júl 2002

Grant proti Spojenému kráľovstvu (č. 32570/03), 23. máj 2006

I. proti Spojenému kráľovstvu (č. 27527/03), 11. september 2007

Schlumpf proti Švajčiarsku (č. 29002/06), 8. január 2009

Y. Y. proti Turecku (Č. 14793/08), 10. marec 2015

30. apríla 2015

Príloha 3

K.B. proti NHS Pensions Agency, vec C-117/01 [2004] Zb. I-541, 7 januára 2004

Sarah Margaret Richards proti Secretary of State for Work and Pensions, vec C-423/04 [2006] Zb. I-3585, 27. apríla 2006